

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Географічний факультет
Кафедра геодезії та картографії

Ірина ПІДЛІСЕЦЬКА

Методичні вказівки
до навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА КАДАСТРУ»

для студентів 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузь знань 19 – Архітектура та будівництво
спеціальність 193 – Геодезія та землеустрій
освітньо-професійної програми «Геодезія та землеустрій»

Київ 2024

Методичні вказівки до навчальної дисципліни «Історія розвитку землеустрою та кадастру» студентів 1 курсу / ПІДЛІСЕЦЬКА Ірина - К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. – 31 с.

Рецензенти: Міхно О.Г., кандидат технічних наук, доцент кафедри геодезії та картографії Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Гуменяк Р. І. Заступник директора департаменту – начальник відділу організації топографо-геодезичних і картографічних робіт Департаменту розвитку НІГД Держгеокадастру

Затверджено вченою радою географічного факультету
протокол № 12 від «24»квітня 2024 р.

© Ірина ПІДЛІСЕЦЬКА, 2024

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024

ЗМІСТ

	Стор.
Передмова.	4
1. Структура навчального курсу.	5
2. Лекційний курс.	7
3. Методичні вказівки до виконання та оформлення практичних робіт.	14
4. Методичні рекомендації до виконання семінарських занять.	21
5. Критерії визначення якості знань студентів.	26
6. Питання на іспит.	27
Список рекомендованої літератури.	29

ПЕРЕДМОВА

Методичні вказівки укладено відповідно до навчальної програми з курсу «Історія розвитку землеустрою та кадастру» для студентів географічного факультету кафедри геодезії та картографії. Навчальна дисципліна «Історія розвитку землеустрою та кадастру» є складовою освітньо-професійної програми «Геодезія та землеустрій» галузі знань 19 Архітектура та будівництво, спеціальності 193 Геодезія та землеустрій та належить до переліку обов'язкових. Дисципліна є необхідним елементом підготовки висококваліфікованих спеціалістів у галузі землеустрою, земельного кадастру та земельних відносин, оскільки використання і охорона земель повинні ґрунтуватись на аналізі їхнього розвитку та об'єктивній оцінці раніше, що існують уявлення про суть земельних відносин і землеустрою та кадастру, їхній зміст і форми прояву.

Мета дисципліни – полягає у вивченні основних теоретичних положень та закономірностей розвитку землеустрою та кадастру, засвоєнні аспектів земельних відносин у різні суспільно-історичні періоди розвитку на територіях і землях сучасної України та в провідних країнах світу.

Дисципліна спрямована на досягнення таких загальних (ЗК) та спеціальних (фахових, предметних (СК)) компетентностей випускника (згідно з Стандартом вищої освіти України за спеціальністю 193 – Геодезія та землеустрій галузі знань 19 – Архітектура та будівництво для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та опису освітньо-професійної програми «Геодезія та землеустрій», редакція 2022 року):

- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології (ЗК 6).
- здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства і необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав та свобод людини і громадянина в Україні (ЗК 12.);
- здатність взаємодіяти з іншими людьми в конструктивному ключі, навіть при вирішенні складних питань (ЗК 15).

В результаті вивчення дисципліни студент має набути вміння та знання (результати навчання) - знати історію та особливості розвитку геодезії та землеустрою, їх місце в загальній системі знань про природу і суспільство (РН6).

В методичних вказівках подано дидактичні матеріали з навчальної дисципліни, метою яких є виконання освітніх і соціальних завдань, сформульованих програмою навчальною дисципліни, і забезпечення оволодіння компетентностями й досягнення результатів навчання здобувачами вищої освіти.

1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Загальний обсяг дисципліни складає 3 кредити (ECTS) - 90 год., в тому числі лекції – 14 год., практичні заняття – 14 год., семінарські заняття -14 год., самостійна робота – 48 год.

Тематичний план занять

№ п/п	Назва лекцій	Кількість годин			
		Лек.	Семі н	Практ.	Сам.
Змістова частина 1					
1	Тема 1. Теоретичні передумови формування земельних відносин, землеустрою та кадастру.	2	2	2	
2	Тема 2. Розвиток земельних відносин і землеустрою з найдавніших часів. Виникнення та розвиток земельного кадастру.	2	2	4	
3	Тема 3. Державне регулювання земельних відносин та землеустрою до ХІХ ст.	4	2	2	
4	Тема 4. Основні положення селянської реформи 1861 р. Столипінська реформа 1906-1912 рр.	2	4	2	
5	Тема 5. * Еволюція форм власності на землю.				12
<i>Контрольна робота</i>					
Змістовий модуль 2					
6	Тема 6. Реформування земельних відносин в Україні з 1917 по 1990 рр.	2	4	2	

7	Тема 7. Земельна реформа в незалежній Україні (у період 1991-2000 р.) та її результати.	2	2	2	
8	Тема 8.* Аналіз історичних етапів становлення землеустрою, як пріоритетного методу управління земельними ресурсами.				26
9	Тема 9.* Особливості земельних відносин у розвинених державах світу.				10
<i>Контрольна робота</i>					
Іспит					

2. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС.

Лекційний курс складається з двох змістових частин, які налічують дев'ять тем. Подана структура лекцій, яка містить коротку анотацію теми, посилання на літературу, яку рекомендовано використовувати для вивчення зазначеної теми.

Змістова частина 1

Тема 1. Теоретичні передумови формування земельних відносин, землеустрою та кадастру.

Теоретичні основи історії земельних відносин та землеустрою. Поняття та предмет навчальної дисципліни. Наукові основи земельних відносин. Земля як вид природних ресурсів. Значення «землі» у житті людини. Основні теорії розвитку земельних відносин. Розвиток суспільства і зміни земельних відносин.

1.1 Земля як природний та економічний ресурс, його роль у суспільстві. Земля - це дуже важливий ресурс, без якого неможливе життя на нашій планеті. Земельні ресурси, на відміну від рослинних чи тваринних, не можна створити додатково, збільшити кількісно, що і визначає їхню обмеженість взагалі, а придатних для сільськогосподарського виробництва особливо. Земля - найперше і найголовніше джерело багатства: верхній найродючіший шар землі (грунт), який є базою розвитку сільського і лісового господарства, в надрах землі знаходяться величезні запаси корисних копалин, вода, без якої взагалі неможливе життя, вона також може бути органічно пов'язана із землею. Земля завжди була цінністю для людства, а її належне управління є основою стійкого розвитку.

1.2. Економічна суть та юридичні поняття земельних відносин. Основою для розкриття понять земельних відносин і землеустрою є політико-економічне вчення про землю як засіб виробництва і об'єкт соціально-економічних зв'язків. В умовах ринку земля як товар відрізняється від інших груп товарів і категорій нерухомості двома суттєвими положеннями земельно-територіальний ресурс, на відміну від інших груп товарів, не можна фізично вилучити і перемістити в просторі. Земельні відносини та розвиток землеустрою є невід'ємною частиною економіки, соціального та екологічного розвитку суспільства, що вимагає комплексного підходу теоретичних концепцій з практичною реалізацією.

1.3 Історичні аспекти розвитку землеустрою та земельного кадастру. Сутність та поняття землеустрою та земельного кадастру. Історія розвитку землеустрою є важливою частиною політичної, економічної та соціальної складової багатьох країн, які мають власну систему землевпорядкування. Процес розвитку землеустрою є постійним процесом, який тісно пов'язаний зі змінами та потребами, що виникають в суспільстві. Історичні корені розвитку земельного кадастру сягають

глибокої давнини. З розвитком державних інституцій земля стає основним прибутком держави на основі її оподаткування.

Література: [11, 14, 17, 23].

Тема 2. Розвиток земельних відносин і землеустрою з найдавніших часів. Виникнення та розвиток земельного кадастру.

2.1 Етапи формування земельних відносин.

Виділяють основні етапи формування земельних відносин: - стародавні часи (стародавні цивілізації); - середньовіччя (феодально-кріпосницька епоха); - XVII – XVIII ст. (епоха просвітництва); - XIX ст.; - XX ст. (соціалістичний період); - з 1991 р. формування земельних відносин незалежної держави України по сьогоднішній день. Формування земельних відносин дозволяє ефективніше використовувати земельні ресурси, забезпечувати розвиток аграрного сектору держави тощо. Сучасний розвиток земельних відносин базується на збалансованому поєднанні різних підходів ринкового регулювання та державного контролю для забезпечення сталого розвитку.

2.2 Земельні відносини у стародавні часи.

Розвиток суспільства в усі часи був, є і буде пов'язаний із землею, яка виступає одним із основних засобів для існування людства і джерелом суспільного багатства.

Найперші кроки у земельних відносинах та землеустрої були зроблені людством ще в первісному суспільстві. Відомості про поземельні кадастри знаходять у Стародавньому Китаї, Месопотамії, Стародавній Греції і Римі, де вони успішно велися. Зародження земельних відносин у східних слов'ян.

2.3 Земельні відносини феодального суспільства.

Розвиток земельних відносин в ранньо-феодальній державі – Київська Русь. Розвиток сільського господарства у XI-XII ст. Особливості формування земельних відносин в період феодальної роздробленості на українських землях.

Поступовий поділ суспільства на класи, оформлення приватної власності змінили земельні відносини. Землеустрої почав здійснювати земельну політику в інтересах пануючого класу, на зміцнення прав власності на землю й організацію її використання в інтересах цього класу. Виникнення і розвиток феодальних відносин у Західній Європі.

2.4 Особливості формування земельних відносин та землеустрою на землях України.

Земельні відносини у східних слов'ян. Звичаєве право (право регламентує способи набуття прав на землі). Основні засади Аграрної реформи викладені у великокнязівських правових актах: Устав 1514 р. ; Грамота 1529 р.; Устав 1547; «Устав на волоки» 1557 р. Разом з розподілом Польщі проходить новий розподіл земель України - Галичина, Закарпаття та

Буковина переходять під владу Австрії, а всі інші українські землі потрапляють у 1875 році у склад Російської імперії. Розвиток земельних відносин та землеустрою на українських землях у складі імперії. Земельні відносини на українських землях у складі Австро-Угорщини.

2.4 Історичні аспекти формування земельного кадастру.

Відомості про поземельні кадастри у Стародавньому Китаї, Месопотамії, Стародавній Греції і Римі. Середньовічні кадастри Західної Європи. Джовані Джакомо Маріоні (Мілан) розробив перший кадастр на основі дотримання наукових методів у визначенні меж ділянок (1718 р.), в його основу було покладено точне визначення площ і розміру чистого доходу.

Література: [2, 4, 9, 22, 23, 26].

Тема 3. Державне регулювання земельних відносин та землеустрою до XIX ст.

3.1 Державне регулювання земельних відносин та землеустрою до XIX ст. Землеустрій виник практично з появою держави. Державне регулювання земельних відносин та землеустрою до XIX ст.

3.2 Писцові описи. Перший писцовий наказ (20.09. 1556 р.) - покладено початок писарським (писцовим) описам, ведеться обов'язковий облік, обміри (приблизно) земель та перевірка пава власності тощо. Писцеві книги, як діючі кадастрові документи використовувались майже два століття та накопичили велику кількість цінної інформації.

3.2 Генеральне межування.

Генеральне межування – точне визначення меж земельних володінь поміщиків, купців, козацької старшини, громад державних селян, міст, церков тощо. Основні завдання Генерального межування. Межування було розпочато в середині XVII ст. і продовжувалося до середини XIX ст. Перші інструкції межування видані у 1754 р. «Маніфест про розмежування земель по всій імперії» (1765 р.). Межові плани та карти. Виникнення перших спеціалізованих установ, що займались межуванням. В кінці XVIII ст. було складено і частково реалізовано 35 планів генерального межування. Першою з українських губерній була обмежена Слобідська губернія (наказ про створення Слобідської межової контори датується 7.05.1769 р.).

3.2 Спеціальне межування. Спеціальне межування, розраховано було на ініціативу власників, відповідний Указ виданий у 1828 р., разом з ним вийшли нові інструкції для землемірів. Процес становлення системи обліку земельних ресурсів виявив ряд істотних проблем, які уповільнювали хід проведення межування.

3.4 Селянська реформи 1848 р. на західноукраїнських землях. Реформи 1861-1898 рр.

Західноукраїнські землі під владою Австрійської імперії. Західноукраїнські землі сучасної території України в ті часи були у складі Австрійської імперії. (землі Галичини, Буковини та Закарпаття). Селянська реформа 1848 р. Реформа проведена урядом на підставі закону про звільнення селян на території Австрії від панських повинностей, про надання їм права власності на ту землю, якою за панщини вони користувались на правах спадковості, скасування панщини, повинностей селян.

У другій половині 50-х рр. XIX ст. активізувався суспільний рух за проведення реформ. Особливості економічного і політичного розвитку українських земель напередодні селянської реформи 1861 р.

Література: [17, 18, 26, 29, 33].

Тема 4. Основні положення селянської реформи 1861 р. Столипінська реформа 1906-1912 рр.

4.1 Зміст селянської реформи 1861 р. та її наслідки. Селянська реформа – система урядових заходів, спрямована на ліквідацію кріпосницьких заходів в Російській імперії та звільнення селян від кріпацтва та передача частини земель колишнім кріпакам. «Маніфест про звільнення» від 19 лютого 1861 р. Основні принципи реформи 1861 р. та її соціально-економічні наслідки.

4.2 Селянський поземельний банк. Заснування Селянського поземельного банку у 1882 р., державний заклад створений з метою надання позики при здійсненні купівлі землі.

4.3 Столипінська реформа 1906 – 1912 рр. Столипінська реформа – це ряд законодавчих актів уряду, які спрямовані на перерозподіл земельних ділянок, надання права виходу з громади, зміцнення приватної власності на землю, ліквідація обмежень щодо відчуження надільних селянських земель. Правове забезпечення проведення реформи: Указ Урядового сенату «Про доповнення деяких постанов чинного закону, що стосується селянського землеволодіння та землекористування» (9.11.1906 р.), Закон «Про зміну та доповнення деяких постанов про селянське землеволодіння» (14.06.1910 р.); Закон «Про землевпорядкування» (24.05.1911 р.); Закон «Про видачу Селянським Поземельним банком позик під заставу надільних земель» (05.07.1912); «Положення про землеустрій» (29.05.1911 р.); Інструкція із виконання землемірних робіт при землевпорядкуванні (1907 р.). Історичні уроки земельної реформи 1906-1912 рр.

4.4 Кооперативний рух в кінці XIX – на початку XX століття. 90-ті роки XIX ст. – початок масової міграції із Західної України. Кредитна кооперація. Перший

споживчий кооператив в Україні створений у Харківській громаді. Створення українського господарського товариства у Галичині (1899-1944 рр.) – «Сільський господар».

Література: [4, 7, 11, 16, 24, 26, 29, 31].

Тема 5. * Еволюція форм власності на землю. (тема для самостійного опрацювання з навчальної дисципліни з можливим оформленням її у вигляді письмової роботи (есе, реферату). Самостійна робота є важливим етапом навчального процесу, як важливий фактор засвоєння навчального матеріалу.

Першою формою власності на землю була первіснообщинна, коли общинні землі її членами сприймалися як власні. Основною передумовою виникнення приватної власності на землю стало привласнення окремими особами сільськогосподарської продукції з метою її продажу. Найбільшого розвитку первіснообщинна форма власності на землю на території України досягла у VI-VII ст. н.е., коли члени общини спільно обробляли землю і порівну розподіляли вирощений урожай. В основі феодальної (общинно-територіальної) власності на землю покладена абсолютна власність феодала з обмеженим правом користування землею призамкового поселення. В кінці XVI – на початку XVII століття відбулося швидке формування ринку землі, за рахунок чого сформувались великі землеволодіння (латифундії). Остаточне розкріпачення селян відбулось у 1861 році, коли вони отримали особисту свободу і могли вільно розпоряджатися своїм майном.

У 1917 р. було прийнято декрет «Про землю», який ліквідував поміщицьку власність на землю та безкоштовно передавав її разом з іншим майном селянам. Черговий крок у реформуванні земельних відносин на селі був зроблений в середині 80-х років XX ст., коли в Україні з'явилися перші ознаки орендних відносин. З отриманням незалежності України з 1991 р. запроваджується реформа земельних відносин.

Література: [16, 17, 19, 20, 26, 29, 32].

Змістовий модуль 2

Тема 6. Реформування земельних відносин в Україні з 1917 по 1990 рр.

6.1 Реформування землекористування, ліквідація права власності на землю.

Реформування землекористування 1914 – 1921 рр. Численні спроби різних урядів врегулювати питання. Запровадження політики «воєнного комунізму», «продрозверстки» та комуністичної програми націоналізації земельних ресурсів.

Більшовицьке реформування землекористування, ліквідація права власності на землю. Період масової колективізації – перехід до колективної форми господарювання, ліквідація «куркулів». Становлення земельного законодавства на початку після 1917 р.

6.2 Нова економічна політика. Запровадження нової економічної політики (НЕП) та невдала її реалізація. Особливості НЕПу в Україні (запроваджений лише з 1922 р., висока ставка податку з селян та застосування репресивних заходів при його вилученні). Земельний кодекс (1922 р.)

6.3 Період соціалістичного землекористування на території України.

Період тотального домінування колгоспно-радгоспної моделі користування земельним фондом держави. Організація меліоративних робіт (зрошення, осушення земель), освоєння перезволожених земель. На західних областях України з 1944 р. відновлюється державна форма власності на землю, а приватна власність ліквідується. Відродження земельного кадастру (ліквідованого ще після жовтневої революції 1917 р.) у вигляді системи обліку державних земель.

Землеустрій у період – з 1950-1960 р.р.; 1960-1970 р.р. Економічний розвиток УРСР у 1970-1980 рр. – стрімкий розвиток промисловості та процес індустріалізація сільського господарства.

Література: [8, 9, 17, 18, 19, 21,22].

Тема 7. Земельні відносини і землеустрій в незалежній Україні.

7.1 Земельна реформа в Україні з 1991 по 2000 рр. Необхідність реформування земельних відносин в Україні постала на початку 90-х рр. Мета земельної реформи та її етапи. Законодавче забезпечення земельної реформи. Перший етап реформи - Земельний кодекс Української РСР (1990 р.), яким було зафіксовано існування права на землю у формі довічного успадкованого володіння, постійного володіння, а також постійного і тимчасового користування. Другий етап - 1992 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про форми власності на землю» і нову редакцію Земельного кодексу України. Третім етапом земельної реформи стало прийняття нормативно-правових документів: «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» (10.11.1994 р.), «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» (8.08. 1995 р.), «Про

оренду землі» (23 квітня 1997 р.), «Про захист прав власників земельних часток (паїв)» (21.04.1998 р.); «Про фіксований сільськогосподарський податок» (18.06.1998 р.). Початком четвертого етапу земельної реформи - прийняття Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» (грудень 1999 р.). Земельна реформа в Україні призвела до значних, особливо в сільському господарстві, структурних змін у власності на землю, землеволодіннях і землекористуваннях. Запровадження ринку земель та етапи відкриття ринку земель. Аспекти набуття земель сільськогосподарського призначення.

7.2 Земельна реформа в Україні у період з 2001-2015 рр. Реформування земельних відносин і системи землекористування у сільському господарстві. Еколого-економічні наслідки земельної реформи. Формування земельно-кадастрової системи в Україні.

Література: [1, 2, 4, 5, 6, 10, 13, 24].

Тема 8.* Аналіз історичних етапів становлення землеустрою, як пріоритетного методу управління земельними ресурсами. Тема для самостійного опрацювання з навчальної дисципліни з можливим оформленням її у вигляді письмової роботи (есе, реферату). Самостійна робота є важливим етапом навчального процесу, як важливий фактор засвоєння навчального матеріалу.

Література: [1, 2, 4, 5, 6, 8, 11, 13, 19, 21, 23].

Тема 9.* Особливості земельних відносин у розвинених державах світу. Теми для самостійного опрацювання з навчальної дисципліни з можливим оформленням її у вигляді письмової роботи (есе, реферату). Самостійна робота є важливим етапом навчального процесу, як важливий фактор засвоєння навчального матеріалу.

Література: [38, 39, 43].

3. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ.

Практична робота № 1

Тема. Передумови формування земельних відносин.

Для виконання лабораторної роботи необхідно повторити матеріал з Теми. 1, а також опрацювати інші джерела, рекомендовані для вивчення даної навчальної дисципліни, наприклад [2, 4, 11, 17].

Мета роботи – проаналізувати поняття «земля» як природний, економічний ресурс та основу стійкого розвитку суспільства.

Порядок виконання практичної роботи та вимоги до оформлення.

1. Підготувати стислий конспект, який має містити відповіді на поставлені питання.

2. Перелік питань:

1. Що охоплює поняття «природні ресурси», «земельні ресурси», «земельні відносини» та їхня сутність.

2. Яка роль землі, як засобу виробництва та об'єкта соціально-економічні спрямування.

3. Якими законодавчими документами визначається право громадян України на Землю?

4. Які науки вивчають Землю, як об'єкт..?

5. Економічна складова поняття «Земля» включає...?.

6. Юридична складова поняття «Земля» включає...?.

7. Зазначити особливості, як найважливішого компонента природного середовища поняття «земля», як приклад-

- земля – основа

- земля – продукт....

- земля – засіб

- земля – об'єкт

3. Оформлення друкованого тексту: гарнітура Times New Roman, 14 кегіль, 1 інтервал, відступи (береги) 2 см з кожної сторони, титульний аркуш (має містити прізвище та ім'я студента, назву та номер практичної роботи).

Виконану роботу потрібно здати в паперовому варіанті або в електронному варіанті - завантажити її у Google Classroom, у межах граничного терміну («дедлайну»). В індивідуальних випадках, будучи повідомленим завчасно та беручи до уваги виняткові обставини, викладач на свій розсуд може подовжити граничний термін здачі практичних робіт окремим студентам. Файл, який студент надсилає у

Google Classroom, повинен мати формат pdf та назву: Практична_робота_1_різвище_Ім'я (для прикладу Практ_роб_1_Савченко_М. pdf).

Практична робота № 2

Тема. Теоретичні передумови формування земельних відносин та землеустрою.

Для виконання практичної роботи необхідно повторити матеріал з Теми. 2, 3, а також опрацювати інші джерела, рекомендовані для вивчення даної навчальної дисципліни, наприклад [7, 18, 16, 21].

Мета роботи – проаналізувати теоретичні передумови формування земельних відносин.

Порядок виконання практичної роботи та вимоги до оформлення.

1. Студенту необхідно вибрати із запропонованого переліку тему для виконання практичної роботи:

№ п/п	Теми (орієнтовні) для написання ЕСЕ.
1.	Сучасних земельних відносин, їх місце в загальній системі суспільних відносин.
2.	Економічна сутність земельних відносин.
3.	Правові аспекти формування земельних відносин.
4.	Повноваження державних органів в галузі земельних відносин.
5.	«Земля» і її використання з різного погляду.
6.	Земельні відносини, як економічна складова розвитку держави.
7.	Землеустрій і його місце в системі суспільного виробництва.
8.	Місце і роль землеустрою в організації використання земель і регулювання земельних відносин.
9.	Роль держави в регулюванні земельних відносин і проведенні землевпорядних робіт.

2. Результатом виконання роботи є написання ЕСЕ.

ЕСЕ - це прозовий твір (стиль написання науково-публіцистичний), який виражає індивідуальні міркування з конкретного питання. Мета ЕСЕ полягає у розвитку таких навичок, як самостійне творче мислення і письмовий виклад власних думок. Написання ЕСЕ є корисним, оскільки це дозволяє автору навчитися чітко і логічно формулювати думки, структурувати інформацію, використовувати основні поняття, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати досвід відповідними прикладами, аргументувати свої висновки.

Обсяг ECE – до 3 сторінок (500 – 700 слів) друкованого тексту, гарнітура Times New Roman, 14 кегіль, 1 інтервал, відступи (береги) 2 см з кожної сторони, титульний аркуш (має містити прізвище та ім'я студента, назву та номер практичної роботи). У разі використання літератури та інших джерел посилання на них обов'язкове.

Структура Есе. Есе варто розпочати зі вступу, в якому має бути висвітлено загальний підхід до теми, вступ повинен містити проблемне завдання і відповідь на поставлене питання. Автор есе не описує все, що йому відомо в обсязі заданої теми, а лише те, що буде відповіддю на поставлені питання у темі. Упродовж усього есе необхідно підкреслювати зв'язок поданих фактів з темою. Зазначити короткі висновки та подати список використаної літератури (за необхідності подати у тексті посилання на джерела).

Огляд літератури для написання реферату, ECE (Підготовчий етап.)

Обов'язковим елементом наукової роботи є огляд джерел, за допомогою яких з'ясується стан розробки порушеної проблеми й підтверджується необхідність подальшого її розроблення. Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору дослідник наводить цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного висловлювання може спотворити зміст, закладений автором.

Бібліографічний апарат у науковому дослідженні – це не тільки ключ до використаних автором джерел, а й свідчення розуміння ним наукової етики й культури. Саме з нього можна зробити висновок про рівень ознайомлення дослідника з літературою за заявленою темою. Бібліографічний апарат наукової роботи складається з бібліографічного списку (списку використаних джерел) і бібліографічних посилань, які оформлюються відповідно до чинних стандартів.

Цитуванні джерел необхідно користуватися наявними правилами щодо належного цитування. Оформлення посилань в роботі можна користуватися національним стандартом ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання» (чинний з 01.07.2016 р.) або стиль APA (у кириличному записі – АПА) – це один з найпопулярніших міжнародних стилів цитування, яким користуються університети та наукові журнали в усьому світі. Він визначає правила оформлення бібліографічних посилань та цитат у тексті. Формат APA використовується для написання наукових статей.

3. Оформлення виконаної роботи. Виконану роботу потрібно здати в паперовому варіанті або в електронному варіанті - завантажити її у Google Classroom,

у межах граничного терміну («дедлайну»). В індивідуальних випадках, будиши повідомленим завчасно та беручи до уваги виняткові обставини, викладач на свій розсуд може подовжити граничний термін здачі практичних робіт окремим студентам. Файл, який студент надсилає у Google Classroom, повинен мати формат pdf та назву: Практична_робота_1_різвище_Ім'я (для прикладу Практ_роб_1_Савченко_М. pdf).

Практична робота № 3

Тема. Зародження межувань кадастру і реєстрації земель у стародавні часи, феодално-кріпосницьку епоху.

Для виконання практичної роботи необхідно повторити матеріал з Теми. 2, 3, 4, а також опрацювати інші джерела, рекомендовані для вивчення даної навчальної дисципліни, наприклад [10, 11, 29, 30, 33].

Мета роботи – проаналізувати теоретичні передумови формування земельних відносин.

Порядок виконання практичної роботи та вимоги до оформлення.

1. Студенту необхідно вибрати із запропонованого переліку, тему для виконання практичної роботи:

Табл.

№п/п	Теми (орієнтовні) для написання ЕСЕ.
1.	Зародження реєстрації земель в Єгипті.
2.	Зародження та розвиток земельного кадастру в Греції.
3.	Зародження та розвиток кадастру і реєстрів земель в Римі.
4.	Особливості розвитку кадастру земельних ресурсів в Китаї.
5.	Зародження та розвиток кадастру і реєстрів земель на території України.
6.	Землеустрій в феодално-кріпосницьку епоху, його особливості.
7.	Козацька держава – особливості земельних відносин.
8.	Особливості генерального межування за часів Російської імперії.
9.	Особливості розвитку землеустрою в період існування Польсько-Литовської держави.
10.	Особливості формування земельної власності і земельних відносин на території України в XVI-XVIII ст.
11.	Особливості землеустрою на території України в XVI-XVIII ст.

12.	Селянська реформа 1861 року і її роль у розвитку земельних відносин.
13.	Селянський Поземельний банк і його роль на земельному ринку.
14.	Роль писцового межування (опису) в розвитку земельних відносин.

2. Результатом виконання роботи є написання ЕСЕ за запропонованими темами.

3. *Обсяг ЕСЕ* – до 3 сторінок (500 – 700 слів) друкованого тексту, гарнітура Times New Roman, 14 кегіль, 1 інтервал, відступи (береги) 2 см з кожної сторони, титульний аркуш (має містити прізвище та ім'я студента, назву та номер практичної роботи). У разі використання літератури та інших джерел посилання на них обов'язкове.

Виконану роботу потрібно здати в паперовому варіанті або в електронному варіанті - завантажити її у Google Classroom, у межах граничного терміну («дедлайну»). В індивідуальних випадках, будучи повідомленим завчасно та беручи до уваги виняткові обставини, викладач на свій розсуд може подовжити граничний термін здачі практичних робіт окремим студентам. Файл, який студент надсилає у Google Classroom, повинен мати формат pdf та назву: Практична_робота_1_різвище_Ім'я (для прикладу Практ_роб_1_Савченко_М. pdf).

Практична робота № 4

Тема. Земельний кадастр у закордонних країнах світу.

Для виконання практичної роботи необхідно повторити матеріал з Теми. 5, 6, а також опрацювати інші джерела, рекомендовані для вивчення даної навчальної дисципліни, наприклад [38, 39, 43].

Мета роботи – аналіз виникнення, ведення земельного кадастру та здійснення землеустрою в країнах світу.

Порядок виконання практичної роботи та вимоги до оформлення.

1. Студенту необхідно вибрати із запропонованого переліку, тему для виконання практичної роботи:

Табл.

№п/п	Теми (орієнтовні) для написання ЕСЕ.
1.	Кадастрова система Швеції.
2.	Кадастрова система Німеччини.
3.	Кадастрова система Швейцарії.
4.	Формування земельного кадастру США.

5.	Земельний кадастр Канади.
6.	Земельний кадастр Азії.
7.	Земельний кадастр Австралії.
8.	Земельний кадастр у Об'єднаних Арабських Еміратах.
9.	Земельний кадастр Канади.
10.	Земельний кадастр Великобританії.
11.	Кадастрова система Австрії.
12.	Формування земельного кадастру у пострадянських державах (пострадянські держави: Естонія, Латвія, Литва, Молдова та ін.)

2. Результатом виконання роботи є написання ЕСЕ за запропонованими темами.

3. *Обсяг ЕСЕ* – до 3 сторінок (500 – 700 слів) друкованого тексту, гарнітура Times New Roman, 14 кегіль, 1 інтервал, відступи (береги) 2 см з кожної сторони, титульний аркуш (має містити прізвище та ім'я студента, назву та номер практичної роботи). У разі використання літератури та інших джерел посилання на них обов'язкове.

Виконану роботу потрібно здати в паперовому варіанті або в електронному варіанті - завантажити її у Google Classroom, у межах граничного терміну («дедлайну»). В індивідуальних випадках, будучи повідомленим завчасно та беручи до уваги виняткові обставини, викладач на свій розсуд може подовжити граничний термін здачі практичних робіт окремим студентам. Файл, який студент надсилає у Google Classroom, повинен мати формат pdf та назву: Практична_робота_1_різвище_Ім'я (для прикладу Практ_роб_1_Савченко_М. pdf).

Практична робота № 5

Тема. Особливості проведення земельної реформи в Україні з часів отримання незалежності.

Для виконання практичної роботи необхідно повторити матеріал з Теми. 8, а також опрацювати інші джерела, рекомендовані для вивчення даної навчальної дисципліни, наприклад [1, 2, 5, 13, 17,].

Мета роботи – аналіз етапів проведення земельної реформи в Україні з 1991 року та по сьогоднішній день.

Порядок виконання практичної роботи та вимоги до оформлення.

1. Студенту необхідно вибрати із запропонованого переліку, тему для виконання

практичної роботи:

№п/п	Теми (орієнтовні) для написання ЕСЕ.
1.	Необхідність реформування земельних відносин в Україні з 1991 р.
2.	Особливості проведення земельної реформи в Україні з 1991-2000 рр.
3.	Зміна структури власності землекористувань.
4.	Нормативно-правове забезпечення проведення земельних реформ в Україні.
5.	Становлення та розвиток ринку землі в Україні.

2. Результатом виконання роботи є написання ЕСЕ за запропонованими темами.

3. *Обсяг ЕСЕ* – до 3 сторінок (500 – 700 слів) друкованого тексту, гарнітура Times New Roman, 14 кегіль, 1 інтервал, відступи (береги) 2 см з кожної сторони, титульний аркуш (має містити прізвище та ім'я студента, назву та номер практичної роботи). У разі використання літератури та інших джерел посилання на них обов'язкове.

Виконану роботу потрібно здати в паперовому варіанті або в електронному варіанті - завантажити її у Google Classroom, у межах граничного терміну («дедлайну»). В індивідуальних випадках, будучи повідомленим завчасно та беручи до уваги виняткові обставини, викладач на свій розсуд може подовжити граничний термін здачі практичних робіт окремим студентам. Файл, який студент надсилає у Google Classroom, повинен мати формат pdf та назву: Практична_робота_1_різвище_Ім'я (для прикладу Практ_роб_1_Савченко_М. pdf).

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.

Семінар – одна із форм навчального заняття і є ефективною формою закріплення теоретичних знань отриманих під час самостійної роботи з навчальною, та науковою літературою. Семінарські заняття проводяться у формі дискусії за попередньо визначеною темою. Тематика семінарів визначається з основних тем, які передбачені навчальною робочою програмою з дисципліни.

Мета семінарських занять – опанування студентами навчальної дисципліни, аналізу, обговорення, застосування отриманих знань на практиці.

Обов'язковим компонентом семінарського заняття є підготовка реферату та його прилюдного захисту, у вигляді підготовки презентації та доповіді за обраною темою.

Теоретичні відомості.

Зазвичай, основною метою написання реферату студентом є передача цілісної інформації, одержаної з різних джерел, що засвідчує не лише його обізнаність з літературою за тією чи іншою темою, а й виявляє розуміння основних підходів до вирішення певних наукових і практичних проблем, відображає власні загальноосвітні та професійні погляди майбутнього молодшого спеціаліста, демонструє його вміння усвідомлювати соціальні, культурні явища на основі теоретичних знань.

Етапи роботи над підготовкою реферату.

У процесі роботи над рефератом можна виділити чотири етапи:

- *Початковий* – вибір теми, складання списку літератури для опрацювання, початок її вивчення, розробка плану і написання вступу.
- *Основний* – детальне опрацювання літератури, робота над змістом і висновками реферату.
- *Прикінцевий* – оформлення реферату, самокритична оцінка його змісту і виправлення виявлених недоліків.
- *Захист реферату* (під час семінарського заняття).

Структура реферату

Реферат складається з таких структурних частин:

- титульна сторінка;
- зміст реферату;
- текст (виклад матеріалу) реферату;
- використана література.

Текст реферату має певну композицію: *Вступ. Основна частина (складається з розділів). Висновки.*

У вступі (обсягом 1-2 сторінки) розкривають сутність, важливість теми реферату, подаються обґрунтування необхідності проведення дослідження (це насамперед відповідь на питання: «Чому я обрав цю тему реферату, чим вона мене зацікавила?»); коротко викладають зв'язок вибраного напрямку досліджень зі змістом навчальної дисципліни в цілому; формулюють мету роботи, зазначаючи очікувані результати й задачі, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети (формулювати мету можна за допомогою дієслів: *дослідити, вивчити, визначити, обґрунтувати, проаналізувати, систематизувати, висвітлити, розглянути, узагальнити тощо*); у вступі також подаються *короткий огляд літератури й джерел*, з якими автор працював, стисла характеристика розділів реферату.

Зміст **основної частини** (обсяг – до 10 друкованих сторінок) роботи має відповідати його темі, меті та завданням; необхідно послідовно розкривати всі передбачені планом питання, пояснювати основні положення, наводити приклади та факти; текст має бути логічно структурований за допомогою заголовків та підзаголовків, абзаців, рубрикації частин тощо; треба висловлювати своє ставлення до того, що викладається, міркування необхідно аргументувати; варто дотримуватися таких загальних правил:

-у наукових текстах не рекомендується вести мову від першої особи однини (судження краще висловлювати в безособовій формі);

-при згадуванні в тексті прізвища обов'язково перед ним ставити ініціали;

-при викладі різних поглядів і наукових положень, цитат, витягів з літератури, необхідно покликатися на використане джерело.

Висновки (обсяг 1-2 сторінки) – самостійна частина реферату, у якій не варто просто переказувати зміст роботи, а потрібно висвітлити такі аспекти:

-оцінити ступінь досягнення мети і виконання завдань роботи;

-стисло охарактеризувати результати дослідження проблеми, а також визначити нові аспекти, дискусійні питання що підлягають подальшому вивченню.

Вимоги до підготовки реферату:

- реферат (обсягом не менше 10 сторінок А-4 друкованого тексту) пишеться власноруч;

- студент повинен опрацювати не менше п'яти-шести першоджерел;

- у кінці роботи студент має зробити висновки-узагальнення щодо проблеми, яку він виклав (дослідив) у рефераті;

- реферат студент захищає перед студентською аудиторією, яка оцінює представлену роботу за визначеними критеріями.

Рекомендації щодо захисту реферату

Обов'язковим етапом роботи над рефератом є його захист, що передбачає виступ перед аудиторією з основними положеннями роботи; саме для цього виконується така робота:

- записується стислий (можна - тезовий) зміст реферату обсягом до трьох сторінок;

- для захисту реферату дається 15-20 хвилин; ще 5 хвилин - для відповідей на запитання;

- під час захисту стислий зміст реферату не читається, а переказується з елементами цитування;

- для успішного захисту реферату варто використати наочність: *підготовка презентації* (ілюстрації, таблиці (з обов'язковим їх коментуванням), слайди, відеофрагменти тощо;

- бажано попередньо записати свій виступ на диктофон, прослухати і зробити висновки щодо виявленої вами майстерності реалізації публічного виступу.

Тему реферату студент вибирає самостійно, відповідно до програми курсу (прослуханих лекцій) або із запропонованих тем викладачем.

Семінарське заняття № 1.

Тема.	Теоретичні	передумови	вивчення	історії
земельних відносин і землеустрою та кадастру.				
1. Поняття	сучасних	земельних	відносин,	їх
місце в загальній системі суспільних відносин.				
2. Землеустрій	і	його	місце	в системі
суспільного виробництва.				
3. Роль землеустрою в здійсненні земельних реформ.				
4. Місце і роль землеустрою в організації використання земель і регулювання земельних відносин.				
5. Роль держави в регулюванні земельних відносин і проведенні землевпорядних робіт.)				

Семінарське заняття № 2

Тема. Наукові основи формування земельних відносин.

1. Земля як об'єкт державної і регіональної політики.
2. Власність на землю і її перетворення.
3. Основи теорії розвитку земельних відносин.
4. Розвиток суспільства і зміни земельних відносин.
5. Етика земельних відносин і стабільність суспільства.

Семінарське заняття № 3

Тема. Земельні відносини на українських землях.

1. Особливості формування земельної власності і земельних відносин на території України в XVI-XVIII ст.
2. Особливості формування землеустрою на території України в XVI-XVIII ст.
3. Форми земельного устрою в феодально-кріпосницьку епоху.
4. Роль писцового межування (опису) в розвитку землеустрою.
5. Генеральне і спеціальне межування.
6. Особливості земельних перетворень в XVIII ст. в Галичині і на Буковині.

Семінарське заняття № 4

Тема. Земельні реформи у другій половині XIX ст. та на початку XX ст.

1. Селянська реформа 1861 року і значення її в реформуванні земельних відносин XVIII ст.
2. Поняття Селянського Поземельного Банку і його роль в ринку землі.
3. Столипінська аграрна реформа та її роль у розвитку земельних відносин та землеустрою.
4. Роль П. Столипіна в розвитку землеустрою.
5. П. Столипін і розвиток власності на землю.
6. Земельні відносини на території України кінець XIX ст. - початок XX ст.

Семінарське заняття № 5

Тема. Формування земельних відносин та землеустрою в Україні (радянський період).

1. Розвиток земельних відносин на території України у період скасування приватної власності на землю (1917 - 1920 рр.).
2. Форми і методи землевпорядкування у період суцільної колективізації (1929-

1932 рр.)

3. Реформування земельних відносин в Радянській Україні у період 1920 -1941 рр.
4. Особливості розвитку землеустрою на території України у період 1920 -1941 рр.
5. Земельні відносини та землеустрій в період зміцнення і розвитку колгоспного ладу на території УРСР.
6. Вдосконалення земельних відносин і землеустрою в 1961-1970 рр., в 1971-1980 рр. та в 1981-1990 рр.
7. Земельно-оціночні роботи в Україні (технічні підходи до бонітування ґрунтів і якісної оцінки земель) у 60-70-х роках ХХ ст.
8. Особливості земельних відносин в період реалізації Продовольчої Програми СРСР (1980-1990 рр.).

Семінарське заняття № 6

Тема. Формування землеустрою та земельного кадастру в незалежній Україні.

1. Земельні відносини та землеустрій в незалежній Україні (1991-2010 рр.).
2. Особливості та необхідність регулювання земельних відносин.
3. Зміст і тенденції розвитку земельної реформи в незалежній Україні.
4. Розвиток землеустрою в ході здійснення земельної реформи в незалежній Україні.
5. Особливості реформування земельних відносин в сільському господарстві.
6. Закономірності розвитку земельного кадастру в Україні на різних етапах земельної реформи.

Семінарське заняття № 7

Тема. Методичні аспекти формування земельних відносин.

1. Історичний огляд земельно-кадастрових робіт на території України.
2. Місце землевпорядкування в системі виробничих відносин і його завдання на сучасному етапі.
3. Роль держави у формуванні землеустрою.
4. Роль земельних відносин в сталому розвитку суспільства.

5. КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.

Форми оцінювання студентів: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами виконання практичних, семінарських, самостійних, контрольних робіт та іспиту.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні наступна:

Семестрове оцінювання:

- Контрольна робота – 20 балів.
- Практичні та семінарські роботи – 30 балів.
- Самостійна робота – 10 балів.
- Підсумкове оцінювання: у формі іспиту – 40 балів.

Підсумкова оцінка з освітнього компонента, підсумковою формою контролю за яким встановлено іспит, визначається як сума оцінок (балів) за всіма успішно оціненими результатами навчання 60 балів і іспит 40 балів. Оцінки нижче мінімального порогового рівня до підсумкової оцінки не додаються.

Для отримання високого рейтингового балу необхідно виконувати певний ряд умов, а саме: відвідування занять (лекційних та практичних, семінарських); участь у практичних та семінарських заняттях; складання підсумкових тестів та практичних завдань за змістовими частинами. Практичні, семінарські та модульні контрольні роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів).

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критично-розрахунковий мінімум – 35 балів, для допуску до заліку необхідно обов'язково здати додатково виконане індивідуальне комплексне завдання. Студент, який з поважних причин пропустив навчальні заняття чи контрольні роботи може відпрацювати їх у двотижневий термін. Пропущене заняття відпрацьовується через усне опитування (чи тестування). Студенту, який з поважних причин, підтверджених документально, (хвороба, відрадження, форс мажорні обставини тощо) за результатами поточного (модульного) контролю не набрав мінімуму балів, необхідних для отримання позитивної оцінки, надається можливість складання пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів прохідного мінімуму. – підсумкове оцінювання – залік через веб-сервіс, зокрема шляхом тестування. Оцінка за знання теорії (мінімум 12, максимум 20 балів), оцінка за практичну частину (13 – 20). Загалом, формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (друга редакція), введеного в дію наказом № 170-32 від 11 квітня 2022 року.

6. ПИТАННЯ НА ІСПИТ.

1. Що таке земельні відносини?
2. Основні положення селянської реформи 1861 року.
3. Особливості Столипінської реформи.
4. Недоліки та переваги Столипінської реформи.
5. Воєнний комунізм.
6. Розвиток капіталістичних відносин та руйнування кріпацтва.
7. Основні положення селянської реформи 1861 р. та її підсумки.
8. Особливості земельних відносин після відміни кріпосного права.
9. Охарактеризуйте організацію общинного та подвірного землекористування.
10. Які обставини зумовили виникнення кризи в аграрному секторі України в кінці XIX ст.?
11. У чому полягала суть селянської реформи П. Столипіна?
12. Які зміни спричинила Столипінська реформа в середовищі селян.
13. Розкрийте суть більшовицької концепції земельної реформи.
14. Особливості формування землеустрою на землях України.
15. Жовтневий переворот 1917 р. – початок реформувань земельних відносин в Радянській Україні.
16. Розвиток земельних відносин у Київській Русі.
17. Земельно-аграрна реформа і Селянський поземельний банк.
18. Основні положення Закону про землю 1920 р.
19. Землевпорядкування в період НЕПу.
20. Формування кріпосницьких земельних відносин.
21. Аграрна реформи 1861 р. на території України.
22. Форми власності на землю у різні історичні періоди.
23. Земельні відносини у незалежній Україні 1991 – 2000 рр.
24. Генеральне і спеціальне межування.
25. Суть Декрету про землю 1917 р. та його реалізація.
26. Історичні аспекти земельної реформи 1906 – 1917 рр.
27. Положення про соціалістичне землевпорядкування 1917 р.
28. Основні положення Земельного кодексу 2001 року.
29. Охарактеризуйте основні напрями аграрних перетворень національно-демократичних урядів України (1917-1920 рр.).
30. Еволюція власності на землю на території України.
31. Криза кріпосницької системи господарства
32. Земельні відносини у Запорізькій Січі.

33. Вдосконалення земельних відносин і землеустрою в 1961-1970 рр., в 1971- 1980 рр. та в 1981-1990 рр.
34. Особливості земельних перетворень в XVIII ст. в Галичині
35. Формування земельних відносин за часів Київської Русі
36. Еволюція власності на землю на території України.
37. Криза кріпосницької системи господарства та її вплив на формування земельних відносин.
38. Особливості земельних перетворень в XVIII ст. в Галичині
39. Ведення землеустрою на Буковині (кінець XIX - початок XX ст.)
40. Причини трудової еміграції українців (кінець XIX ст.).
41. Земельно-кадастрові роботи на території України.
42. Історичні аспекти розвитку кадастру на території України.
43. Етапи формування земельних відносин.
44. Особливості формування землеустрою на землях України.
45. Історичні аспекти формування земельного кадастру з найдавніших часів.
46. Земельна реформа в Україні з 1991 по 2000 рр.
47. Земельна реформа в Україні в період з 2001-2015 рр.
48. Формування земельно-кадастрової системи в Україні.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аграрна реформа в Україні. За ред. В. Тарасенка – К.: Інститут соціології НАН України, 2007.
2. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – К.: "Академія", 2002. – 656 с.
3. Васильченко В. Економічні основи землевпорядкування. – К., 1996. – 200 с.
4. Володін М.О. Основи земельного кадастру: Навчальний посібник. – К., 2000. – 320 с.
5. Горлачук В.В. Управління земельними ресурсами: Підручник / В.В. Горлачук, В.Г. В'юн, І.М. Песчанська, А.Я. Сохнич та інші; за ред. д.е.н., проф. Горлачука В.В. – Львів: Магнолія плюс; видавець СПД ФО Піча В.М., 2006. – 443 с.
6. Другак В.М. Теоретичні та методичні основи економіки землекористування / В.М. Дру- гак. – К.: ЦЗРУ, 2004 – 129 с.
7. Економічна історія України: навчальний посібник / за ред. Б. Лановика. – К. 2004.
8. Заріцька І. М. Правове регулювання земельних відносин у Західній Області УНР / І. М. Заріцька // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 5. – С. 117–120.
9. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923 рр. Документи і матеріали : у 5 т. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – 712 с.
10. Магазинчиков Т.П. Земельний кадастр: Підручник. – Львів: Світ, 1991. – 452 с.
11. Мартин А.Г. Історичні аспекти формування земельних відносин і землеустрою в Україні. Монографія. 2-ге вид. –Київ: Центр учбової літератури, 2019. -196 с.
12. Новаковський Л.Я., Третяк А.М., Добряк Д.С. Земельна реформа і землеустрій. – К.: 2001.- 138 с.
13. Новаковський Л.Я., Третяк А.М. Основні положення концепції земельної реформи в країні, К.: ІЗУ УААН, 2000.
14. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Системна взаємодія кадастрів: проблемні питання методологічного, інституційного та інформаційного забезпечення Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 29-30 березня 2019 року) – К., ДП «Компринт», 2019. – 172 с. // https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u315/zbirnik_kadastr_19_1.pdf
16. Ступень М.Г. «Земельні ресурси», словник довідник, Львів, 2005, с. 160.
17. Третяк А.М. Історія земельних відносин і землеустрою: навч. посіб. – К.: Аграрна наука, 2002. – 167 с.
18. Третяк А.М. Наукові основи економіки землекористування та землевпорядкування / Третяк А.М., Другак В.М. – К.: ТОВ "ЦЗРУ", 2003 – 345 с.

19. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами та реєстрація землі в Україні. К.: ІЗУ УААН, 1998. - 224 с.
20. Третяк А.М. Теоретичні основи землеустрою. - К.: ІЗУ УААН, 2002. – 152 с.
21. Тітова С.В., Даценко Л.М., Дубницька М.В., Боднар С.П. Кадастр. Навчальний посібник - Київ, 2022 рік – 263 с.
- 22 . Субтельний О. Україна: історія . – К, 1993.
23. Третяк А.М., Прядка Т.М., Гетманьчик І.П. Історія земельних відносин і землеустрою в Україні. [текст] підручник /Третяк А. М., Т. М. Прядка, І. П. Гетманьчик. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. – 420 с.
24. Плуталова О.Г. Історичні аспекти державного управління земельними відносинами в Україні//
http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/7.pdf
25. David Kirichenko Moratorium on land sales no more: how Ukraine’s land market will operate with the new law (2020) //
<https://euromaidanpress.com/2020/04/03/moratorium-on-land-sales-lifted-regs-parliament-changed/>
26. Кулинич П., Медведєв К., Потапенко А., Тиханський О., Семенюк В. Становлення і розвиток земельного законодавства України у ХХ — на початку ХХІ століття. Київ: ФООП Клименко Ю.Я., 2018, 142 с.
27. Підлісецька І. О. Дубницька М В. Організація землевпорядних робіт. Методичні вказівки до виконання практичних робіт студентів з курсу спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій», освітньо-професійної програми «Геодезія та землеустрій».-К.: ДНВП «Картографія» - 32 с.
28. Підлісецька І. О. Міждисциплінарний підхід для підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців. Картографія та вища школа: сучасний стан і стратегія розвитку: матеріали ІV Міжнародної науково практичної конференції присвяченої 180-річчю кафедри геодезії та картографії (Київ 27-28 вересня 2018 р.)/ Гол.ред.колегії Я.Б.Олійник.-К.:Альфа-ПІК, 2018, С. 66–67.
29. Удовенко І. О., Шемякін М. В., Кононенко С. І., Мельник М. В. Історія землеустрою України: від стародавніх часів до сьогодення. Агросвіт. 2021. № 19. С. 41–49. DOI: [10.32702/2306-6792.2021.19.41](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.19.41)
30. Шарий Г.І., Одарюк Т.С., Гасенко Л.В. Історія розвитку землеустрою та земельного кадастру в Україні. Навчальний посібник. – Полтава, 2022 – 307 с.
31. Юрченко А.Д. Історія розвитку права власності на землю в Україні (друга половина ХVІІ – перша половина ХІХ століття) / А. Д. Юрченко, І. С. Будзилович, М. Г. Переходюк // Землевпорядкування. – 2001. – № 2. – С. 56–60.

32. Хміль І. В. Аграрна революція в Україні : березень 1917 – квітень 1918 рр. / Хміль І. В. – К. : Ін-т Іст. України НАН Укр., 2000. – 90 с. 28. Шульга О. Історія розвитку земельних відносин в Україні / О. Шульга // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 4. – С. 123–134.
33. Даценко Л.М., Кустовська О.В., Тітова С.В. Навчально-методичний комплекс до дисципліни «Кадастр (земельний та міський)»: електронна версія / Даценко Л.М., Кустовська О.В., Тітова С.В., Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 146 с. // https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2024/02/metodychka193.-do-nmk_kadastr-zemelnyj-ta-miskyj.pdf
34. Земельний кодекс України. – К.: Атіка, 2001. - 96 с.
35. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
36. Земельні відносини в Україні. Законодавчі акти і нормативні документи. К.: “Урожай”, 1998.

Інформаційні ресурси

37. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. Офіційний веб-сайт. URL: <https://land.gov.ua/>
38. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
39. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3><http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>
40. Офіційний портал Верховної Ради України. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://rada.gov.ua>
41. Земельний вісник України. URL: <http://zemvisnuk.com.ua>
42. Законодавство України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
43. Київський інститут земельних відносин. | Офіційний сайт. URL: <https://kizv.gov.ua/>